

נצח ישראל- פרק ל' / מקורות נוספים

1. ברכות (י', ב')

"זכור נא את אשר התהלכתי לפניך באמת, ובלב שלם, והטוב בעיניך עשיתי". מאי "והטוב בעיניך עשיתי"? אמר רב יהודה אמר רב: שסמך גאולה לתפילה, ר' לוי אמר: שגנז ספר רפואות. תנו רבנן ששה דברים עשה חזקיהו המלך על ג' הודו לו ועל ג' לא הודו לו ... גנז ספר רפואות והודו לו.

רש"י (שם) ספר רפואות. כדי שיצקו לחמים

2. רמב"ם (פירוש המשניות, פסחים ד', ט')

ספר רפואות היה ספר שהיה עניינו להתרפאות בדברים שלא התירה תורה להתרפאות בהן, כמו הדברים שחשבו בעלי הצורות והוא כי יש אנשים חכמים בחכמת הכוכבים ועל פיהם יעשו צורה לעתים ידועים ויועילו או יזיקו לדברים ידועים... וכאשר השחיתו בני אדם דרכם, והיו מתרפאין באותן הדברים – הסיחן וגנון... ואני הרביתי לך דברי בזה העניין, לפי ששמעתי, וכן פרשו לי העניין, כי שלמה חיבר ספר רפואות, כשיחלה שום אדם או יקרנו שום חולי מן החולים – היה מתכוון לאותו הספר, והיה עושה כמו שכתוב בספר, והיה מתרפא. וכאשר ראה חזקיהו כי בני אדם לא היו סומכין על הש"ית – הסיח אותו וגנון. ואתה, שמע הפסד זה המאמר, ומה שיש בו מן השגינות, ואיך יחסו לחזקיהו מן האוולת, מה שאין ראוי ליחס כמותו לרעועי ההמון, וכמו כן לסיעתו – שהודו לו, ולפי דעתם הקל והמשובש – האדם כשירעב וילך אל הלחם ויאכל ממנו בלי ספק שיבריא מאותו חולי החזק חולי הרעב, אם כן כבר נואש ולא ישען באלוקיו! נאמר להם: הוי השוטים! כאשר נודה לשם בעת האכילה, שהמציא לי מה שישביע אותי, ויסיר רעבתנותי, ואחיה ואתקיים – כן אודה לו שהמציא לי רפואה ירפא חליי כשאתרפא ממנו! ולא הייתי צריך להקשות על זה העניין הגרוע, לולא שהיה מפורסם...

3. עין אי"ה (ברכות א', עמ' 58)

דרכי הבטחון, הם השלמות האנושי. אמנם הם נחלקים, הבטחון הפשוט, אם השעה צריכה לכך – שיעשה נס, או מצד האדם המעלה – שראוי לכך, אבל הבטחון התמידי הוא להיות בוטח בד' שיעזרהו בהשתדלותו... אמנם, בנפול העם ממעלתו, ונשקע בהבלי החומר, "ואל פועל ד' לא יביט", אז, בהרבותו השתדלות – לא יכיר כלל יד ד', ויאמר כי ידי הושיעה לי, ולא יבוא בהנהגה טבעית אל שלמותו... על כן, משובחים מאד הם הניסים בזמן ילדות האומה, והביאו את התכלית של דעת ד' וקרבתו, מה שלא היתה ההנהגה הטבעית יכולה להביא בשום אופן. אבל בהיות העם נעלה בהכרתו, אז טוב מאד שיתרגל בהנהגה שתביא אותו להחליף כח ולעסוק בשלמות וחריצות, בהרמת קרנו בכל הפרטים החומריים והמוסריים, מפני שיוכל כבר לשאוב דעת את ד' ממקור הטבע התמידי, "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" וגו'... ומעתה נבין, שלפי מצב המוסרי של ישראל אחר ימי אחז, שהיתה רבה העבודה ע"י השתדלותו הרעה לשכח את העם את שם ד' ית' ואת תורתו, מצא שאפילו ההשתדלות הלאומי, שהיא משובחת בכל עת, הזמן גרמא להנהיג שיהיה כל הבטחון על הש"ית כי לא יטוש את עמו, למען ישוב העם להרגיש יד ד' אשר עליהם, על כן, במפלתן של סנחריב אמר: אני אין בי כח לא לרדוף ולא להרוג, אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה... והנה, גאולתן של ישראל בכל דור בעת צרתם, וכן הגאולה העתידה, אפשר היא שתהיה התחלת בניסים ונפלאות, "כימי צאתך מארץ מצרים", או שתהיה ההתחלה טבעית כדאמרו חז"ל בכמה מקומות, שתהיה הצלחתן של ישראל קמעא קמעא. ולפי דברינו הדבר תלוי במצבן של ישראל הרוחני, כי בהיותנו דבקים ביראת ד', בשמירת המצוות ותלמוד תורה, שמזה יתיישרו המידות ונועם האמונה ודעת ד' ימלא את הלב, אז הוא שלמות גדולה תחשב אם

נהיה אנחנו העוסקים במצווה זו של הרמת קרן ישראל. ובוודאי תפארת גדולה והדר לאומי הוא לנו, בהיותינו אנחנו העוסקים בבניין בית ישראל, מצד שלמותינו הלאומי שנמשך מזה, ושלמות העולם כולו. אמנם אם מצב ישראל הוא בשפל, בהיותם רחוקים מתורה ומדעת ד', אין התכלית נמצא על ידי גאולה טבעית כלל, וצריך הטוב המעותד לבוא בהתחלתו גם כן ע"י גאולה ניסית. ודברים טבעיים לא יצליחו במצב כזה, פן יגרמו הריסה יתירה במצב המוסרי, שהוא התכלית. והנה סמיכת גאולה לתפילה, תלמדינו כי גאולתינו תבוא רק מיד ד', ועלינו לדעת זאת, מפני שדיעת ד' הנשגבה הבאה מן הגאולה – היא הנקודה התכליתית שלה, על כן עלינו לדעת שהגאולה סמוכה מן התפילה והפקת רצון מד'. אמנם, בהיותינו במעלה רמה בעבודה ושלמות, הגאולה סמוכה בדעתנו לתפילה, כמו שהיא באמת, גם בהיותה בדרכי הטבע והשתדלותינו. אבל בהשפל מצבינו בעונינו וריחוקינו מהשלמות של דעת ד' – אז אין הגאולה סמוכה לפי ערכינו לתפילה, רק בהיותה בדרך נס. על כן חזקה השתדל לעשות הטוב בעיני ד', דהיינו מה שמפיק אל התכלית המוסרי, אף על פי שלפי המובן האנושי אינו טוב, דהיינו שסמך גאולה לתפילה, ובזמנו היתה הסמיכות הזאת מחייבת למעט ההשתדלות הטבעי לגמרי, עד שעלתה בידיו המדרגה העליונה של הביטחון. ורבי לוי מוסיף, שלא זה שהתאמץ עבור הטוב המוסרי לפי הזמן בדברים הלאומיים, כי אם גם במצב החיים הפרטיים השתדל להשלים את החיסרון העיקרי של ההתרחקות מדעת את ד', באופן כזה שאינו ראוי להנהגה תמידית, והוא במה שגנו ספר רפואות, והוא – כדי שיבקשו רחמים כדברי רש"י, אף שהרבה הרמב"ם להשיב על זה, כי השתדלות הרפואה אינה מיעוט בטחון, כי אם תוספת ביטחון והכרה, למי שהכין בחוכמתו וחסדו את השכל לחקור, ואת היסודות הרפואיים להשתמש בהם. אבל בראותו ששם שמים נשתכח על ידי מעלו של אחז, מצא כי יותר ירוויח העם בהטבתו המוסרית על ידי שיתרגל לבקש הצרכים הנוגעים עד הלב, שהיא רפואת חולי מאת ד' על ידי תפילה, ממה שיפסיד מחסרון החיפוש בדרכי הרפואה בטבעיים. על כן, זהו הטוב בעיני ד', ומקבלת מאד לבקשתו להתרפא בדרך נס למעלה מן הטבע, למען יהיה הוא לאות לישראל לשוב לבקש את ד', עד שיתרומם שכלם לדעת את ד' גם כן בדרכי הטבע, שהיא כולה פועל ד' ומעשה ידיו. והנה, אם נהיה זכאים, לפי זה תוכל להיות מצדינו הגאולה טבעית ובאה ע"י השתדלותנו, והניסים יבואו על כל פנים להשלמת האנושיות הרחוקה בכללה מדעת ד', טרם תגלה לה הניסיות. או גם להשלים אותנו במעלה יותר גבוהה ונכבדה.

4. מהרש"א חידושי אגדות (קידושין פ"ב, א')

טוב שברופאים לגיהנום. יש לפרש "טוב שברופאים" – דהיינו שמהזיק עצמו לטוב ולמומחה שברופאים, שאין כמוהו, וסומך ביותר על המהארתו מתוך גאוותו, ולפעמים הוא טועה בטבע זה החולה, וממית את החולה ברפואותיו בדבר שמוזק לחולה זה, אבל יש לו לישא וליתן עם שאר הרופאים, כיון שהוא סכנת נפשות:

5. מהר"ל חידושי אגדות (שם)

טוב שברופאים לגיהנום. נראה דפירושו: מפני שמלאכתו בטבע, וכל עסקי הרופא – בגוף החומרי, ולפיכך טוב שברופאים – לגיהנום, כי הצורה – לא תיקרא טבע כלל, רק מה שאחר הטבע, ולפיכך ראוי לו גיהנום, כי גיהנום דבק באדם מצד החומר... ואין לך אומנות בעולם, שכל עסק שלו בחומר, ולא מצד הצורה כלל, רק הרופא, שכל עסקו של – רק עם גוף האדם מצד טבעו החומרי, ולא עיין בצורה, ומאחר שעסקו שלו רק בגוף החומרי, לא מצד הצורה כלל – אי אפשר שלא יהיה מתחבר עם גיהנום, כי כל דבר מתחבר עם אשר הוא מינו, ומאחר כי כל עניין אומנות שלו בחומר, שהוא העדר הצורה – דבקותו בגיהנום, שהוא ההעדר, ואין לו שלמות כלל, והבן זה.